

**INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI**

**Jacek Sadowski**

**Następstwo prawne w postępowaniu  
o nadanie klauzuli wykonalności  
(art. 788 k.p.c.)**

**Warszawa 2006**

## Spis treści

I.	Uwagi wstępne - następstwo prawne i następstwo procesowe.....	1
II.	Przejęcie praw lub obowiązków po powstaniu tytułu egzekucyjnego lub w toku sprawy przed jego wydaniem - zakres przedmiotowy art. 788 k.p.c.....	6
III.	Szczególne zagadnienia następstwa prawnego w postępowaniu klauzulowym	17
	1. Zmiana oznaczenia wierzyciela lub dłużnika .....	17
	2. Przekształcenie spółek handlowych.....	19
	3. Przekształcenie spółki cywilnej .....	20
	4. Połączenie spółek handlowych .....	24
IV.	Zagadnienia proceduralne.....	26
	1. Legitymacja procesowa w postępowaniu klauzulowym .....	26
	2. Treść i forma wniosku o nadanie klauzuli wykonalności .....	27
	3. Ograniczenia dowodowe.....	29
	4. Postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności i klauzula wykonalności..	33
	5. Konkluzje .....	36

## I. Uwagi wstępne - następstwo prawne i następstwo procesowe

W doktrynie prawa cywilnego materialnego wyróżnia się dwa zasadnicze sposoby nabycia praw podmiotowych - nabycie pierwotne i pochodne<sup>1</sup>. W przypadku nabycia pierwotnego, prawo podmiotowe powstaje po stronie uprawnionego lub przechodzi na jego rzecz - w zależności do tego, czy jest to nabycie konstytutywne bądź translatywne<sup>2</sup> - w oderwaniu od treści jakiegokolwiek z istniejących wcześniej praw podmiotowych. W szczególności bez znaczenia pozostaje zasadniczo fakt, czy i w jakim zakresie prawo to uprzednio przysługiwało innemu podmiotowi. Chodzi tu w każdym przypadku o nabycie nowego prawa<sup>3</sup>. Typowymi przykładami pierwotnego nabycia prawa podmiotowego są takie zdarzenia prawne, jak: zasiedzenie, wywłaszczenie, zawłaszczenie niczyjej ruchomości, ale także nabycie własności rzeczy ruchomej od nieuprawnionego. Pochodne nabycie prawa podmiotowego pozostaje natomiast w koniecznym związku, ścisłej współzależności z treścią istniejącego już uprzednio prawa podmiotowego. Nabywca uzyskuje prawo podmiotowe od innej osoby, która na niego to prawo przenosi<sup>4</sup>. Nabycie następuje w wyniku tak zwanej sukcesji prawa. Pomiędzy zbywcą (jako poprzednikiem prawnym) a nabywcą prawa (jako jego następcą) powstaje stosunek następstwa prawnego. Cechą charakterystyczną tego stosunku jest uzależnienie sytuacji prawnej nabywcy prawa od sytuacji prawnej jego poprzednika, zgodnie z *paremią nemo plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habet*. Zasada wynikająca z tej paremii stanowi o istocie nabycia pochodnego. W przypadkach, w których z uwagi na zasady bezpieczeństwa obrotu oraz ochronę dobrej wiary osób trzecich, następuje ubezpieczenie tej zasady i w efekcie „nabycie” prawa podmiotowego od nieuprawnionego, brak jest stosunku następstwa prawnego. Nabycie takie ma więc

---

<sup>1</sup> Zob. m.in. S. Grzybowski, w: System prawa cywilnego, t. I, red. S. Grzybowski, Ossolineum 1985, s. 239-249; Z. Radwański, Prawo cywilne - część ogólna, Warszawa 2003, s. 100-105; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1996, s. 132-136; A. Szpunar, O pierwotnym i pochodnym nabyciu prawa podmiotowego, Rejent 1999, nr 8, s. 111-127.

<sup>2</sup> W doktrynie przeważa pogląd, zgodnie z którym kategorie nabycia konstytutywnego i translatywnego znajdują zastosowanie zarówno do pierwotnego, jak i pochodnego nabycia prawa podmiotowego. Tak m.in. S. Grzybowski, w: System prawa cywilnego ..., s. 242; Z. Radwański, Prawo cywilne ..., s. 103.

<sup>3</sup> A. Szpunar, O pierwotnym i pochodnym ..., s. 113.

<sup>4</sup> Z. Radwański, Prawo cywilne ..., s. 101.

charakter pierwotny, a nie pochodny<sup>5</sup>. Najbardziej rozpowszechnione w obrocie przypadki nabycia pochodnego to: umowne przeniesienie własności rzeczy, ograniczonych praw rzeczowych, przelew wierzytelności, dziedziczenie.

Następstwo procesowe stanowi pojęcie z zakresu prawa procesowego. Jest to sytuacja, w której w toku procesu następuje zmiana podmiotowa po stronie powodowej lub pozwanej polegająca na tym, że w miejsce podmiotu będącego dotychczas stroną procesu wstępuje inny podmiot. Podmiot ten wstępuje w sytuację procesową swojego poprzednika w tym sensie, że - co do zasady - wiążą go czynności procesowe uprzednio dokonane w toku procesu. Można więc w tym kontekście mówić o swoistej sukcesji procesowej pomiędzy poprzednim uczestnikiem procesu a jego następcą procesowym. Sukcesja ta nie dotyczy jednak takich czynności procesowych, jak: ustanowienie przez poprzednika pełnomocnika procesowego, czy przyznanie poprzednikowi zwolnienia od kosztów sądowych i ustanowienie dla niego adwokata lub radcy prawnego z urzędu<sup>6</sup>. Podstawowy wyjątek od ogólnej zasady sukcesji procesowej i związania następcy procesowego skutkami czynności procesowych dokonanych przez albo wobec poprzednika procesowego odnosi się do instytucji dopozwania lub zawiadomienia osoby trzeciej o toczącym się procesie. Zgodnie z art. 198 § 3 k.p.c., osoby, które wstąpiły do procesu w trybie art. 194 § 2 k.p.c. lub art. 196 § 2 k.p.c., mogą przy pierwszej czynności procesowej żądać powtórzenia dotychczasowego postępowania w całości lub w części.

Pojęcia następstwa prawnego i następstwa procesowego, jako pochodzące z dwóch różnych porządków systemowych prawa materialnego i formalnego nie są rzecz jasna tożsame. Nie istnieje również pomiędzy nimi konieczny związek funkcjonalny. Powstanie następstwa prawnego w toku procesu cywilnego nie musi w każdym przypadku skutkować następstwem procesowym, zaś następstwo procesowe może wystąpić również przy braku jakichkolwiek zmian w stosunkach materialnoprawnych będących źródłem i przedmiotem danego procesu.

---

<sup>5</sup> Tak trafnie: A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne ...*, s. 135. Odmienne w szczególności A. Szpunar, *O pierwotnym i pochodnym ...*, s. 116-117.

<sup>6</sup> W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2005, s. 143.

Następstwo procesowe może mieć swoją bezpośrednią przyczynę zarówno w powstałym następstwie prawnym, jak i wystąpić niezależnie od zajścia jakichkolwiek zmian podmiotowych w sferze prawa materialnego. W tym kontekście w doktrynie procesu cywilnego wyróżnia się dwie kategorie następstwa procesowego: następstwo procesowe wynikające z następstwa prawnego oraz następstwo procesowe o charakterze czysto procesowym<sup>7</sup>. W zakresie tej drugiej kategorii zawierają się tego typu instytucje procesowe, jak: wejście interwenienta ubocznego do procesu na miejsce strony, do której przystąpił (art. 83 k.p.c.), wstąpienie osoby wezwanej do udziału w sprawie w miejsce dotychczas pozwanego (art. 194 § 2 k.p.c.), wstąpienie osoby zawiadomionej o toczącym się procesie na miejsce powoda (art. 196 § 2 k.p.c.), czy następstwo powstałe na skutek ustanowienia zarządcy masy majątkowej, w tym między innymi syndyka masy upadłości<sup>8</sup>. Warto podkreślić, że w każdym przypadku następstwa procesowego, tak związanego z następstwem prawnym (art. 192 pkt 3 k.p.c.), jak i niewynikającego z następstwa prawnego (wypadki wskazane powyżej) koniecznym warunkiem dokonania zmiany podmiotowej (sukcesji procesowej) jest zgoda strony przeciwnej. Wyjątek w tym zakresie dotyczy jedynie następstwa procesowego powstałego na skutek następstwa prawnego pod tytułem ogólnym (sukcesji uniwersalnej). W tej sytuacji następstwo procesowe następuje *ex lege*, szczególny mechanizm sukcesji procesowej przewidziany w art. 192 pkt 3 k.p.c. nie znajduje zastosowania<sup>9</sup>.

Zgodnie z art. 192 pkt 3 k.p.c., z chwilą doręczenia pozwanemu odpisu pozwu, zbycie w toku sprawy rzeczy lub prawa, objętych sporem, nie ma wpływu na dalszy bieg sprawy. Z normy tej wynikają dwie podstawowe reguły. Po pierwsze, prawo procesowe dopuszcza skuteczne zbycie przedmiotu sporu w toku procesu. Po drugie, dokonane zbycie przedmiotu sporu nie ma wpływu na ustalone z chwilą

---

<sup>7</sup> Zob. m.in. J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1996, s. 195.

<sup>8</sup> Zob. zwłaszcza W. Broniewicz, *Stanowisko syndyka upadłości w procesie z jego udziałem*, PiP 1993, z. 2, s. 41 i n.; tenże, *Następstwo procesowe w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1971, s. 45 i n.

<sup>9</sup> Tak wyrok SN z 8.01.1991 r., III CZP 70/90, OSNC 1991, z. 7, poz. 81. Odmienne W. Broniewicz, który przyjmuje, że tryb przewidziany w art. 192 pkt 3 k.p.c. znajduje zastosowanie do każdego przypadku sukcesji *inter vivos*, tak pod tytułem szczególnym, jak i ogólnym. Zob. W. Broniewicz, *Następstwo procesowe ...*, s. 76 i n. Zob. również M. Jędrzejewska w głosie do wskazanego powyżej wyroku SN z 8.01.1991 r., OSP 1992, z. 3, poz. 66.

powstania stanu zawisłości sprawy ramy podmiotowe procesu. Zbywca prawa lub rzeczy będącej przedmiotem sporu zachowuje dotychczasową czynną lub bierną legitymację procesową na zasadzie tak zwanego podstawienia procesowego (subrogacji) w miejsce nabywcy<sup>10</sup>. Zarazem jednak norma zawarta w art. 192 pkt 3 k.p.c. dopuszcza możliwość wejścia następcy prawnego (nabywcy rzecz lub prawa) na miejsce jego poprzednika (zbywcy). Warunkiem koniecznym jest jednak udzielenie zezwolenia przez stronę przeciwną. W przypadku braku takiej zgody, bądź nie zgłoszenia się do procesu nabywcy prawa lub rzeczy objętej sporem, zagadnienie następstwa procesowego może być podniesione przez wierzyciela w toku postępowania o nadania klauzuli wykonalności (art. 788 k.p.c.), zaś przez dłużnika w formie powództwa przeciwegzekucyjnego (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.). Ponadto dopuszczalne jest wytoczenie odrębnego powództwa o ustalenie przejścia na inną osobę uprawnienia lub obowiązku objętego tytułem egzekucyjnym<sup>11</sup>.

Jak wynika z powyższego, prawo procesowe przyznaje pierwszeństwo zasadzie stałości układu procesowego, który istniał w chwili powstania zawisłości sporu (doręczenia odpisu pozwu). Zbywca pozostaje nadal osobą legitymowaną w procesie. Jednocześnie skutkiem rozwiązania przyjętego w art. 192 pkt 3 k.p.c. jest rozszerzona prawomocność materialna wyroku również na nabywcę spornej rzeczy lub roszczenia, jeśli nabycie to nastąpiło w toku procesu<sup>12</sup>.

W szczególny sposób zagadnienie następstwa procesowego uregulowane zostało w przypadku następstwa prawnego pod tytułem ogólnym powstałego na skutek śmierci osoby fizycznej (dziedziczenie) lub związanego z ustaniem bytu osoby prawnej, ewentualnie innej jednostki organizacyjnej wyposażonej w zdolność sądową (na przykład łączenie się spółek). W tego typu przypadkach dotychczas toczące się postępowanie podlega zawieszeniu z uwagi na brak zdolności sądowej strony (art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.). Podjęcie postępowania z urzędu następuje z chwilą zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych zmarłego, ustanowienia we właściwej drodze

---

<sup>10</sup> W. Broniewicz, Postępowanie cywilne ..., s. 143.

<sup>11</sup> W. Broniewicz, Wszczęcie i przebieg postępowania egzekucyjnego, w: Współczesne tendencje rozwoju procedury cywilnej w Europie, red. E. Warzocha, Warszawa 1990, s. 74.

<sup>12</sup> Orzeczenie SN z 30.10.1952 r., C 1253/52, OSNCK 1953, z. 3, poz. 89. Zob. również m.in. B. Czech, w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, Warszawa 2001, s. 874; M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności ..., s. 195.

kuratora spadku albo ustalenia ogólnego następcy prawnego zlikwidowanej osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej (art. 180 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.). Zarazem kodeks postępowania cywilnego wprowadza w tym zakresie ograniczenia czasowe - następstwo procesowe w przypadku śmierci osoby fizycznej musi nastąpić przed upływem lat 10, zaś w przypadku osób prawnych (innych jednostek organizacyjnych wyposażonych w zdolność sądową) przed upływem lat 3 od daty zawieszenia postępowania. Po upływie tych terminów sąd umarza postępowanie (art. 182 § 1 k.p.c.).

Podsumowując powyższe uwagi. Następstwo prawne w toku procesu co do praw i obowiązków stanowiących przedmiot roszczeń procesowych skutkuje (w przypadku następstwa prawnego pod tytułem ogólnym), bądź może skutkować (w odniesieniu do następstwa prawnego pod tytułem szczególnym) powstaniem następstwa procesowego. Jeżeli następstwo procesowe powstaje, treść tytułu egzekucyjnego wydanego w danej sprawie uwzględniać będzie dokonaną zmianę stosunków materialnoprawnych (przejście praw lub obowiązków). W efekcie zagadnienie następstwa prawnego nie pojawi się w tym zakresie w toku postępowania o nadanie klauzuli wykonalności. Jeżeli natomiast następstwo prawne powstałe w toku procesu nie zostanie uwzględnione w formie następstwa procesowego, zagadnienie to zaktualizuje się w postępowaniu klauzulowym. W postępowaniu klauzulowym uwzględniane będą ponadto zdarzenia skutkujące następstwem prawnym, które wystąpiły po powstaniu tytułu egzekucyjnego. Zgodnie bowiem z dyspozycją art. 788 § 1 k.p.c. sąd w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności uwzględnia następstwo prawne zarówno w sytuacji, gdy uprawnienia lub obowiązki przeszły na inną osobę po powstaniu tytułu egzekucyjnego, jak i wówczas, gdy zdarzenia takie nastąpiły w toku procesu, przed wydaniem tego tytułu.

## **II. Przejście praw lub obowiązków po powstaniu tytułu egzekucyjnego lub w toku sprawy przed jego wydaniem - zakres przedmiotowy art. 788 k.p.c.**

Zasadniczym celem postępowania o nadanie klauzuli wykonalności uprzednio powstałemu tytułowi egzekucyjnemu jest stwierdzenie, że akt ten z uwagi na jego formę oraz treść ustalonego w nim obowiązku (świadczenia) nadaje się do wykonania w drodze egzekucji sądowej. W postępowaniu tym sąd, co do zasady, ogranicza się do badania zagadnień o charakterze proceduralnym. Przedmiotem oceny sądu są w szczególności wymogi formalne przewidziane dla poszczególnych dokumentów mających moc tytułów egzekucyjnych, w tym zwłaszcza tych, które stanowią pozasądowe tytuły egzekucyjne (akty notarialne, o których mowa w art. 777 § 1 pkt 4-6 oraz art. 777 § 3 k.p.c., bankowe tytuły egzekucyjne<sup>13</sup>, tytuły pochodzące od organu administracji państwowej lub sądu szczególnego - art. 784 k.p.c., ugody zawarte przed geodetą w postępowaniu o rozgraniczenie nieruchomości<sup>14</sup>, ugody zawarte przed mediatorem - art. 777 § 1 pkt 2<sup>1</sup> k.p.c.). Poza kognicją sądu w toku postępowania klauzulowego pozostają natomiast zagadnienia o charakterze materialnoprawnym. W szczególności podmiotowy i przedmiotowy zakres egzekucji jest określony wprost w treści tytułu egzekucyjnego i nie podlega badaniu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności. Od ogólnej zasady wyłącznie formalnego charakteru postępowania klauzulowego, ustawodawca wprowadza jednak pewne wyjątki, nakazując niekiedy sądowi rozpoznającemu wniosek o nadanie klauzuli wykonalności przesądzenie również określonych kwestii materialnoprawnych. Niekiedy więc zakres postępowania klauzulowego jest szerszy, wykracza poza zagadnienia formalnoprawne i zawiera pewne elementy charakterystyczne dla modelu postępowania rozpoznawczego.

---

<sup>13</sup> Art. 96-98 ustawy z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe (tekst. jedn. Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.).

<sup>14</sup> Art. 31 ust. 1 ustawy z dnia 17.05.1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne (tekst. jedn. Dz.U z 2005 r., Nr 240, poz. 2027).



Z powyższym koresponduje przeprowadzany w doktrynie podział klauzul wykonalności na klauzule o charakterze deklaratywnym i konstytutywnym<sup>15</sup>. Klauzula deklaratywna nadawana jest na rzecz i przeciwko podmiotom wymienionym w tytule egzekucyjnym i ogranicza się do stwierdzenia, że badany tytuł uprawnia do egzekucji sądowej. Nie stwarza nowych praw, deklaruje jedynie zdatność tytułu egzekucyjnego do wykonania<sup>16</sup>. Natomiast klauzula konstytutywna modyfikuje zakres podmiotowy lub przedmiotowy egzekucji, pierwotnie określony w treści tytułu egzekucyjnego. Taki charakter mają w szczególności klauzule uwzględniające zajście zdarzeń skutkujących powstaniem następstwa prawnego po stronie wierzyciela lub dłużnika (art. 788-789 k.p.c.) oraz klauzule rozszerzające postanowienia tytułu egzekucyjnego również na osobę małżonka dłużnika (art. 787-787<sup>1</sup> k.p.c.).

Zgodnie z art. 788 § 1 k.p.c. jeżeli uprawnienie lub obowiązek przeszły na inną osobę po powstaniu tytułu egzekucyjnego lub w toku sprawy przed wydaniem tytułu, sąd nada klauzulę wykonalności na rzecz lub przeciwko tej osobie, gdy przejście to będzie wykazane dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym. Przepis ten dotyczy wszelkich przypadków następstwa prawnego, a więc zarówno zdarzeń prawnych prowadzących *uno acto* do nabycia całego majątku lub jego wyodrębnionej części (następstwo pod tytułem ogólnym), jak i zdarzeń skutkujących nabyciem poszczególnych praw i obowiązków (następstwo pod tytułem szczególnym). Odmienne aniżeli w postępowaniu rozpoznawczym (art. 192 pkt 3 i art. 174 § 1 pkt 1 oraz art. 180 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.), w postępowaniu klauzulowym brak odrębnych regulacji odnoszących się do sukcesji uniwersalnej i singularnej. Następstwo prawne w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności ma więc pod tym względem charakter jednolity.

Hipoteza normy zawartej w art. 778 § 1 k.p.c. obejmuje dwa przypadki zajścia zdarzeń materialnoprawnych skutkujących powstaniem następstwa prawnego w toku postępowania cywilnego.

---

<sup>15</sup> Zob. m.in. K. Korzan, Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, Warszawa 1986, s. 143 i n.; J. Jankowski, Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego. Struktura postępowań w ujęciu dynamicznym, Zakamycze 1999, s. 38 i n.; M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności ..., s. 119 i n.; A. Marciniak, Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, Warszawa 2005, s. 121.

<sup>16</sup> A. Marciniak, Postępowanie egzekucyjne ..., s. 121.

Po pierwsze, dotyczy sytuacji, w których zbycie praw lub przejście obowiązków będących przedmiotem procesu następuje w toku postępowania rozpoznawczego, a więc po doręczeniu pozwanemu odpisu pozwu, a przed wydaniem orzeczenia stanowiącego tytuł egzekucyjny w danej sprawie. W takim przypadku, o czym była już mowa, możliwe jest powstanie następstwa procesowego już w toku procesu. Jeżeli do następstwa takiego dojdzie (nabywca przedmiotu sporu wejdzie do procesu w miejsce zbywcy), wydany tytuł egzekucyjny ujawnia w swojej treści powstałe następstwo prawne. Kwestia ta nie podlega wówczas badaniu w toku postępowania klauzulowego. Jeżeli jednak pomimo zmian zaszytych w sferze materialnoprawnej nie dojdzie do odpowiadających im przekształceń podmiotowych w sferze procesowej, zagadnienie następstwa prawnego podlega odrębnemu badaniu w postępowaniu klauzulowym. Powstały tytuł egzekucyjny ma w takim przypadku, jak zostało to już wskazane powyżej, rozszerzoną prawomocność materialną - wiąże nie tylko same strony procesu, ale również ewentualnych następców prawnych. Z tych względów sąd w postępowaniu klauzulowym władny jest zmienić zakres podmiotowy powstałego tytułu egzekucyjnego - nadać klauzulę wykonalności na rzecz lub przeciwko osobie będącej nabywcą spornej rzeczy lub roszczenia. W szczególności nowy dłużnik ujawniony w tytule wykonawczym nie ma możliwości podnoszenia zarzutów związanych z zasadnością uprzednio zasądzonego roszczenia. Nie może również bronić się zarzutem, że o procesie toczonym przeciwko jego poprzednikowi prawnemu nie wiedział, gdyż zagadnienie jego dobrej wiary wykracza poza zakres kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym<sup>17</sup>.

Po drugie, hipoteza art. 788 § 1 k.p.c. obejmuje również sytuacje, w których następstwo prawne następuje już po powstaniu tytułu egzekucyjnego. W tym przypadku postępowanie klauzulowe jest naturalnym etapem postępowania cywilnego, na którym powyższa zmiana podmiotowa w zakresie praw objętych prawomocnym orzeczeniem może być przez sąd uwzględniona na wniosek wierzyciela. Natomiast dotychczasowy dłużnik, o ile po powstaniu tytułu egzekucyjnego utracił legitymację procesową bierną, może zarzut ten podnieść

---

<sup>17</sup> M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli ..., s. 195.

w formie powództwa przeciwegzekucyjnego powołując się na zdarzenie, które nastąpiło po powstaniu tytułu egzekucyjnego (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.).

Zakres normy zawartej w art. 788 § 1 k.p.c. nie rozciąga się na zdarzenia, na mocy których uprawnienia lub obowiązki stanowiące przedmiot procesu przeszły na inny podmiot przed doręczeniem odpisu pozwu, a tym samym przed powstaniem stanu zawisłości sprawy. Sytuacja taka może wystąpić zarówno wówczas, gdy zbycie prawa lub rzeczy nastąpiło przed wytoczeniem powództwa, jak i w sytuacji, gdy sukcesja praw nastąpiła już po wniesieniu pozwu, ale przed doręczeniem jego odpisu pozwanemu. W obydwu przypadkach zbywca (poprzednik prawny) pozbawiony jest legitymacji procesowej, a jeżeli następstwo prawne jest skutkiem śmierci osoby fizycznej lub likwidacji osoby prawnej (innej jednostki organizacyjnej), brak jest również po jego stronie zdolności sądowej. Konstrukcja z art. 192 pkt 3 k.p.c. nie znajduje wówczas zastosowania. W efekcie wytoczone powództwo podlega oddaleniu, a w przypadku braku zdolności sądowej podmiotu wskazanego jako strona procesu, pozew zostaje odrzucony w oparciu o art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c. Trafnie wskazuje się, że w tej ostatniej sytuacji procesowej brak jest możliwości uzupełnienia istniejącego braku zdolności sądowej w trybie art. 70 § 1 k.p.c. Jest to bowiem brak nieusuwalny - podmiot, który na skutek śmierci lub likwidacji utracił zdolność sądową, zdolności tej nie może uzyskać poprzez konwalidujące działania powoda, o których mowa w art. 70 § 1 k.p.c. W szczególności odmienne oznaczenie strony pozwanej poprzez wskazanie jego następcy prawnego (przykładowo: spadkobierców zmarłej osoby fizycznej) nie stanowi uzupełnienia zdolności sądowej pozwanego. Konieczną bowiem przesłanką możliwości uzupełnienia tego braku jest zachowanie tożsamości stron, a więc takiego stanu rzeczy, w którym przed uzupełnieniem jak i po uzupełnieniu braku stroną pozostaje ten sam podmiot<sup>18</sup>. W wypadku następstwa prawnego tożsamość ta nie zostaje zachowana - następca jest innym podmiotem aniżeli poprzednik i posiada co najwyżej własną zdolność sądową, nie zaś zdolność

---

<sup>18</sup> Zob. M. Sychowicz, w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I., s. 346-347; H. Pietrzykowski, Przekształcenia podmiotowe w procesie cywilnym, PS 2002, nr 10, s. 22. Tak również: wyrok SN z 23.12.1994 r., II CRN 5/94, niepubl.; uchwała SN z 19.04.2001 r., III CZP 10/01, OSNC 2001, z. 10, poz. 147. Odmienne jednak SN w postanowieniu z 10.04.1985 r., I CZ 89/84, OSNC 1986, z. 1-2, poz. 16 oraz w uchwale z 1.12.1987 r., III CZP 71/87, OSNC 1989, z. 5, poz. 70. Zob. ponadto trafną krytyczną głosę do tego ostatniego orzeczenia W. Broniewicza, OSP 1990, z. 11-12, poz. 366.

uzyskaną od odzyskaną po poprzedniku prawnym<sup>19</sup>. Nie jest również możliwe uzupełnienie powyższych braków (to jest braku zdolności sądowej strony albo jej legitymacji procesowej) poprzez, wykształconą w praktyce sądowej, instytucję sprostowania, czy też sprecyzowania, oznaczenia strony. Instytucja ta dotyczy bowiem niewłaściwego oznaczenia stron procesu, nie zaś niewłaściwego ustalenia jego podmiotów. Polega ona na uzupełnieniu lub konkretyzacji pierwotnego oznaczenia strony. Jej skutkiem nie może być natomiast zmiana strony procesowej<sup>20</sup>. Skutek taki może być osiągnięty jedynie poprzez odwołanie wadliwej czynności procesowej w trybie art. 203 k.p.c. (cofnięcie pozwu) albo na skutek podmiotowego przekształcenia powództwa (art. 194 § 1 i 2 oraz art. 196 § 1 i 2 k.p.c.)<sup>21</sup>.

Zagadnieniem spornym jest objęcie zakresem hipotezy art. 788 § 1 k.p.c. zdarzeń skutkujących następstwem prawnym już po powstaniu tytułu wykonawczego, w tym również po wszczęciu właściwego postępowania egzekucyjnego. W odniesieniu do tej kwestii w doktrynie i w orzecznictwie zaprezentowane zostały dwie zasadnicze koncepcje. Zgodnie z pierwszą z nich, wyrażoną zwłaszcza w uchwale SN z 22 lutego 1984 r.<sup>22</sup>, nadanie klauzuli wykonalności na rzecz wierzyciela, który następnie przeniósł wierzytelność objętą powstałym w wyniku tego zdarzenia tytułem wykonawczym na osobę trzecią, wyłącza nadanie klauzuli wykonalności na rzecz tej osoby. Uzasadniając ten pogląd Sąd Najwyższy wskazał, że zakres hipotezy art. 788 k.p.c. ogranicza się jedynie do tych wypadków następstwa prawnego, które nastąpiły do czasu uzyskania przez dotychczasowego wierzyciela, wymienionego w treści tytułu egzekucyjnego, klauzuli wykonalności przeciwko wskazanemu w tym tytule dłużnikowi. Nie obejmuje więc zdarzeń późniejszych, skutkujących przekształceniem podmiotowym po stronie dłużnika lub wierzyciela, powstałych po uzyskaniu przez dotychczasowego wierzyciela klauzuli wykonalności. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie przewidują bowiem możliwości uchylecia klauzuli wykonalności nadanej na korzyść pierwotnego wierzyciela i w jej miejsce nadania klauzuli na rzecz innej osoby - następcy prawnego dotychczasowego wierzyciela.

---

<sup>19</sup> Tak trafnie W. Broniewicz w glosie wskazanej w przypisie poprzednim.

<sup>20</sup> H. Pietrzykowski, Przekształcenia podmiotowe ..., s. 21- 22.

<sup>21</sup> Tamże. Analogicznie SN w postanowieniu z 9.08.2000 r., I CKN 749/00, Zb. orz. LEX nr 52784.

<sup>22</sup> III CZP 2/84, OSNC 1984, z. 9, poz. 153.

Wskazany pogląd spotkał się z krytyką doktryny<sup>23</sup> i nie został podtrzymany w późniejszym orzecznictwie Sądu Najwyższego. W szczególności trafnie podniesiono, że hipoteza art. 788 § 1 k.p.c. nie ogranicza się jedynie do przekształceń podmiotowych dokonanych przed powstaniem tytułu wykonawczego. Przepis w tym zakresie zawiera inną, wcześniejszą cezurę czasową - moment powstania tytułu egzekucyjnego. Brzmienie hipotezy art. 788 §1 k.p.c. nie daje więc podstaw do wyłączenia dopuszczalności nadania klauzuli wykonalności na rzecz nabywcy wierzytelności, gdy klauzula taka była już uprzednio nadana - przed przeniesieniem wierzytelności - na rzecz zbywcy. W takim bowiem przypadku przejście wierzytelności, a w konsekwencji zmiana w osobie wierzyciela, zawsze będzie miała miejsce po powstaniu tytułu egzekucyjnego, co odpowiada wymaganiu wynikającemu z art. 788 §1 k.p.c.<sup>24</sup> Analogiczny pogląd dopuszczający ponowne nadanie klauzuli wykonalności w przypadku zmian podmiotowych zaistniałych już po powstaniu tytułu wykonawczego prezentowany jest od dawna w doktrynie<sup>25</sup>.

Moim zdaniem należy zaaprobować to ostatnie stanowisko. Poza argumentami odwołującymi się do samego brzmienia przepisu art. 788 § 1 k.p.c., który w swej treści nie różnicuje sytuacji występujących po powstaniu tytułu egzekucyjnego, a tym samym odnosi się zarówno do tytułów egzekucyjnych niezaopatrzonych w klauzulę wykonalności, jak i tytułów, którym klauzula ta została nadana (tytułów wykonawczych), podnieść należy istotne argumenty natury praktycznej. Jeśli bowiem odmówić wierzycielowi, który po powstaniu tytułu wykonawczego nabył wierzytelność nim objętą, prawa do uzyskania na swoją rzecz klauzuli wykonalności, jego sytuacja prawna ulega istotnemu skomplikowaniu. W szczególności nie wydaje się zasadnym, zwłaszcza z punktu widzenia szeroko pojętej ekonomii procesowej, odsyłanie następcy prawnego na drogę procesu cywilnego o ustalenie w trybie art. 189 k.p.c. przejścia praw lub obowiązków objętych tytułem wykonawczym. Co więcej,

---

<sup>23</sup> Zob. m.in. glosy do powyższego orzeczenia M. Trzepińskiego, NP. 1998, z. 9, s. 114 i n. oraz J. Mojaka, PiP 1986, z. 1, s. 136 i n., a także J. Jankowski, Możliwość podmiotowej zmiany tytułu wykonawczego przed wszczęciem właściwego postępowania egzekucyjnego, NP 1990, z. 10-12, s. 176-178.

<sup>24</sup> Uchwała SN z 4.08.1992 r., III CZP 94/92, OSNC 1993, z. 3, poz. 32.

<sup>25</sup> Tak m.in. M. Allerhand, Kodeks postępowania cywilnego, część druga, postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające, Lwów 1933, s. 75; E. Wengerek, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego, Warszawa 1998; A. Marciniak, Postępowanie egzekucyjne ..., s. 127; M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli ..., s. 222.

niewzględnienie po formalnym zakończeniu postępowania klauzulowego ale przed faktycznym wszczęciem egzekucji, prawnomaterialnych skutków powstałego następstwa prawnego prowadzi do paradoksalnej w gruncie rzeczy sytuacji, w której egzekucję może wszcząć i prowadzić jedynie podmiot, któremu w istocie dochodzone roszczenie nie przysługuje (były wierzyciel)<sup>26</sup>. Z tych wszystkich względów należy podzielić pogląd uznający, że hipoteza art. 788 § 1 k.p.c. rozciąga się również na zdarzenia zaistniałe już po wydaniu tytułu wykonawczego i prawomocnym zakończeniu postępowania klauzulowego.

Powyższa koncepcja przełamuje jedną z głównych zasad postępowania egzekucyjnego, zgodnie z którą jednemu tytułowi egzekucyjnemu nadawana jest tylko jedna klauzula wykonalności. Przełamanie tej zasady prowadzi do sytuacji, w której w obrocie mogą funkcjonować co najmniej dwa tytuły wykonawcze - uprzedni tytuł nadany na rzecz pierwotnego wierzyciela oraz drugi, wydany w oparciu o dyspozycję art. 788 § 1 k.p.c. na rzecz jego następcy prawnego. Stan taki w pewnych okolicznościach może stwarzać istotne zagrożenie dla interesów dłużnika<sup>27</sup>.

Uwzględniając owe niedogodności związane z wielokrotnym nadawaniem klauzuli wykonalności temu samemu tytułowi egzekucyjnemu, w doktrynie wskazano dwa rozwiązania umożliwiające uwzględnienie następstwa prawnego zaistniałego po powstaniu tytułu wykonawczego bez konieczności ponownego nadawania w tym zakresie klauzuli wykonalności. Rozwiązanie pierwsze problematykę zmian podmiotowych po powstaniu tytułu wykonawczego przenosi bezpośrednio na grunt postępowania egzekucyjnego. Zdaniem M. Buczkowskiego, zwolennika tej koncepcji, wykazanie następstwa prawnego w takiej sytuacji może nastąpić przed organem egzekucyjnym bez konieczności zmiany treści tytułu wykonawczego<sup>28</sup>. Pogląd ten spotkał się jednak ze zdecydowaną i zasadną krytyką doktryny. Wskazano, że pozbawiony jest on w istocie podstaw prawnych i opiera się na niezasadnym

---

<sup>26</sup> Trafnie zwraca uwagę na to J. Mojak w glosie wskazanej w przypisie 23.

<sup>27</sup> Trafnie dostrzega to SN we wskazanej wyżej uchwale z 4.08.1992 r.

<sup>28</sup> M. Buczkowski, w: Kodeks postępowania cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”, oprac. J. Litauer i W. Świącicki, Warszawa 1949, s. 340 i n.

utożsamieniu zmian podmiotowych, które zachodzą po powstaniu tytułu wykonawczego przed oraz po wszczęciu egzekucji<sup>29</sup>. W istocie, zgodnie z art. 819 k.p.c. w przypadku śmierci strony w toku toczącego się postępowania egzekucyjnego organ egzekucyjny z urzędu zawiesza postępowania, podejmując je następnie z udziałem następców prawnych (spadkobierców) zmarłego. Nie można jednak mocy tego przepisu i wynikających z niego uprawnień organu egzekucyjnego rozciągać na wcześniejszą fazę postępowania - po nadaniu klauzuli wykonalności, ale przed wszczęciem właściwego postępowania egzekucyjnego. Wówczas bowiem żadne postępowanie egzekucyjne się nie toczy i brak tu jakiegokolwiek właściwości organu egzekucyjnego<sup>30</sup>. Ponadto nadanie komornikowi kompetencji w zakresie badania przejścia na inne podmioty praw lub obowiązków objętych tytułem wykonawczym pozostawałoby w sprzeczności z podstawowymi założeniami postępowania egzekucyjnego, w szczególności wynikającymi z art. 803 i 804 k.p.c. Zasadą jest prowadzenie egzekucji przeciwko dłużnikowi wymienionemu w tytule wykonawczym (bezpośrednio w treści tytułu egzekucyjnego lub w klauzuli wykonalności modyfikującej w tym zakresie treść tytułu egzekucyjnego)<sup>31</sup>.

Inna koncepcja umożliwiająca uwzględnienie następstwa prawnego po zakończeniu postępowania klauzulowego bez konieczności ponownego nadawania klauzuli wykonalności, przedstawiona została przez J. Jankowskiego<sup>32</sup>. Jego zdaniem, w takiej sytuacji wystarczającym środkiem prawnym dla zaznaczenia w treści klauzuli wykonalności powstałych zmian podmiotowych jest instytucja uzupełnienia lub zmiany przez sąd uprzednio wydanej klauzuli wykonalności. Uzupełnienie klauzuli będzie miało miejsce wówczas, gdy wcześniej wydana klauzula wykonalności miała charakter deklaracyjny, a więc w jej treści nie została wskazana ani osoba wierzyciela, ani dłużnika, gdyż podmioty te zostały wymienione w tytule egzekucyjnym (art. 783 § 1 k.p.c. w zw. z § 213 ust. 1 regulaminu wewnętrznego

---

<sup>29</sup> Zob. w szczególności: J. Jankowski, *Możliwości podmiotowej zmiany tytułu wykonawczego ...*, s. 174-175.

<sup>30</sup> Tamże, s. 175.

<sup>31</sup> Zob. postanowienie SN z 23.01.1996 r., II CRN 194/95, OSNC 1996, z. 6, poz. 83.

<sup>32</sup> Tamże, s. 178-182.

urzędowania sądów powszechnych)<sup>33</sup>. Podmiotowy zakres egzekucji wynika więc wprost z treści tytułu egzekucyjnego. W takim wypadku sąd na wniosek uprawnionego dokona uzupełnienia treści tej klauzuli poprzez zaznaczenie, dokonanej w porównaniu z treścią tytułu egzekucyjnego, zmiany podmiotowej. Podstawą tej decyzji sądu będzie art. 783 § 1 k.p.c., zgodnie z którym klauzula wykonalności powinna w razie potrzeby zawierać również oznaczenie zakresu egzekucji. Potrzeba taka powstaje właśnie w związku z dokonaną modyfikacją podmiotową tytułu wykonawczego. Natomiast jeżeli uprzednio wydana przez sąd klauzula wykonalności miała charakter konstytutywny, a więc wyznaczała, odmiennie niż treść tytułu egzekucyjnego, zakres podmiotowy egzekucji, zastosowanie znajdzie instytucja zmiany treści klauzuli wykonalności. Zmiana ta wywołana jest koniecznością oznaczenia w inny sposób podmiotowego zakresu egzekucji. W obydwu opisanych przypadkach, jak podkreśla to J. Jankowski, pierwotnie wydane postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności pozostaje w mocy. Również jego treść nie ulegnie żadnej modyfikacji. Modyfikacja taka dotyczyć będzie jedynie treści nadanej na mocy tego postanowienia klauzuli wykonalności.

Wydaje się, że również ta koncepcja nie zasługuje na pełną aprobatę. W literaturze trafnie zwrócono uwagę, że w istocie brak jest w obowiązujących przepisach podstaw dla kreowania instytucji zmiany lub uzupełnienia klauzuli wykonalności<sup>34</sup>. W szczególności wobec milczenia kodeksu postępowania cywilnego w tym zakresie trudno wskazać w jakim trybie i postępowaniu takie uzupełnienie lub zmiana miałyby nastąpić. Nadto nazbyt sztuczne wydaje się być rozdzielenie postanowienia sądu o nadaniu klauzuli wykonalności od samej klauzuli wykonalności. W istocie rzeczy moc obowiązująca klauzuli wykonalności wynika z mocy wiążącej postanowienia o jej nadaniu<sup>35</sup>. Wprawdzie zgodnie z § 214 regulaminu, jeżeli tytułem egzekucyjnym jest orzeczenie sądu albo ugoda zawarta przed sądem, sąd w przypadku klauzul wykonalności o charakterze deklaratywnym, nie wydaje oddzielnego postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności, jednakże normy tej nie należy rozumieć w sposób

---

<sup>33</sup> Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.11.1987 r. (Dz.U. Nr 38, poz. 218 ze zm.) - w dalszej części pracy określane również jako „regulamin”.

<sup>34</sup> M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli ..., s. 223.

<sup>35</sup> Tamże.



zbyt dosłowny. Chodzi tu raczej o brak obowiązku spisania odrębnej sentencji postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności, aniżeli o nadanie klauzuli wykonalności bez postanowienia. Norma zawarta w regulaminie ma w tym zakresie charakter wyłącznie techniczny i nie modyfikuje ogólnych zasad kodeksu postępowania cywilnego. O tym, że postanowienie takie faktycznie zostaje wydane również w przypadku klauzul deklaratywnych (jest to decyzja sądu o nadaniu klauzuli wykonalności, która przejawia się w samym akcie nadania klauzuli) świadczy art. 795 § 1 k.p.c. przewidujący możliwość zaskarżenia tego postanowienia.

W efekcie uznać należy, że zakres przedmiotowy art. 788 § 1 k.p.c. obejmuje zarówno przypadki przejścia praw lub obowiązków w toku postępowania rozpoznawczego przed wydaniem tytułu egzekucyjnego, jak i po powstaniu tytułu egzekucyjnego, a także po powstaniu tytułu wykonawczego. Nie wydają się więc konieczne zmiany legislacyjne w tym zakresie, w szczególności rozszerzenie hipotezy art. 788 § 1 k.p.c. o przypadek uprzedniego nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności<sup>36</sup>. Hipoteza i dyspozycja art. 788 § 1 k.p.c. obejmuje również przekształcenia i zmiany podmiotowe powstałe już w toku egzekucji<sup>37</sup>. Jednakże w tym zakresie ogólna reguła z art. 788 § 1 k.p.c. modyfikowana jest w sposób istotny poprzez przepisy szczególne dotyczące postępowania egzekucyjnego - art. 819, art. 819<sup>1</sup> k.p.c. W szczególności ten ostatni przepis, dodany na mocy ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw<sup>38</sup>, stanowi, że dokonane po wszczęciu postępowania egzekucyjnego zbycie przedsiębiorstwa lub gospodarstwa

---

<sup>36</sup> Postulat taki został zgłoszony przez J. Mojaka w głosie wskazanej w przypisie 23. Autor ten zaproponował dodanie w art. 788 § 3 w brzmieniu: „W razie przejścia uprawnień po nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, sąd uchyla klauzulę nadaną na rzecz zbywcy oraz nadaje ją - przy spełnieniu przesłanek § 1 - na rzecz nabywcy uprawnień”.

<sup>37</sup> Tak uchwała SN z 29.10.2004 r., III CZP 63/04, OSNC 2005, z. 10, poz. 174. Pogląd ten aprobuje również M. Muliński, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności ...*, s. 196. Warto jednak zaznaczyć, że w doktrynie dominowało raczej w tym zakresie odmienne stanowisko, zgodnie z którym zmiana podmiotowa dokonana po wszczęciu postępowania egzekucyjnego nie wymaga uwidocznienia jej w treści klauzuli. Wystarczy wykazanie tej okoliczności przed organem egzekucyjnym. Zob. m.in. W. Siedlecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 1976, s. 1122, E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne ...*, s. 155; oraz A. Marciniak, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, red. K. Piasecki, Warszawa 2002, s. 1076. Tak również: postanowienie SN z 30.01.1975 r., II CZ 5/75, OSP 1976, z. 2, poz. 37 oraz wyrok SN z 9.05.2002 r., II CKN 803/00, OSNC 2003, z. 9, poz. 119.

<sup>38</sup> Dz.U. Nr 172, poz. 1804.

rolnego, przekształcenie organizacyjne dłużnika będącego osobą prawną, a także spółką handlową niemającą osobowości prawnej, jak również przekształcenie spółki cywilnej w spółkę handlową nie ma wpływu na bieg tego postępowania.

Zakres zastosowania normy zawartej w art. 788 § 1 k.p.c. ulega rozszerzeniu z mocy przepisów szczególnych. W szczególności są to: art. 788 § 2 k.p.c., który za przejście uprawnień lub obowiązków, o których mowa w art. 788 § 1 k.p.c., nakazuje uważać również zmiany w prawie rozporządzania mieniem wywołane ustanowieniem zarządcy masy majątkowej, kuratora spadku lub wykonawcy testamentu, jak również wygaśnięciem funkcji tych osób oraz art. 789 § 1 k.p.c. odsyłający do odpowiedniego stosowania dyspozycji normy zawartej w art. 788 § 1 k.p.c. w przypadku nabycia przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego przed uprawomocnieniem się tytułu egzekucyjnego. Bez dokonywania w tym miejscu bliższej charakterystyki tych instytucji, warto wskazać jedynie na szczególne rozwiązania wprowadzone wskazaną już powyżej ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. w odniesieniu do zbywców i nabywców przedsiębiorstw lub gospodarstw rolnych. W szczególności art. 789<sup>2</sup> k.p.c. wprowadza w tym zakresie konstrukcję rozszerzonej *ipso uire* skuteczności tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko zbywcy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. Zgodnie z tym przepisem, tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko zbywcy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego może być również podstawą egzekucji przeciwko nabywcy takiego przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. Skuteczność ta ograniczona jest jednak w czasie - wniosek o wszczęcie egzekucji musi być złożony w ciągu miesiąca od dnia nabycia przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. Przepis § 2 art. 789<sup>2</sup> k.p.c. powyższą konstrukcję nakazuje stosować również w przypadku podziału, połączenia lub innego przekształcenia przedsiębiorstwa (ustawodawca wymienia w tym kontekście również gospodarstwo rolne, co wydaje się być jednak nieporozumieniem<sup>39</sup>) albo wniesienia do spółki w trybie ustawy komercjalizacyjnej przedsiębiorstwa państwowego lub jego zorganizowanej części.

---

<sup>39</sup> Zob. trafne uwagi krytyczne co do redakcji art. 789<sup>2</sup> k.p.c. P. Telenga, w: Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz, red. A. Jakubecki, Zakamycze 2005.

### **III. Szczególne zagadnienia następstwa prawnego w postępowaniu klauzulowym**

#### **1. Zmiana oznaczenia wierzyciela lub dłużnika**

Sama zmiana oznaczenia podmiotu wskazanego w treści tytułu egzekucyjnego jako uprawniony albo zobowiązany, nie stanowi przekształcenia podmiotowego po stronie wierzyciela lub dłużnika. Pomimo zmienionego oznaczenia jednej lub obu stron, postępowanie nadal dotyczy praw lub obowiązków tych samych podmiotów. Z tych względów hipoteza zawarta w art. 788 § 1 k.p.c., obejmująca zmiany podmiotowe po stronie wierzyciela lub dłużnika, nie znajduje w takiej sytuacji bezpośredniego zastosowania. Jednakże w doktrynie stosunkowo często postuluje się odpowiednie stosowanie w takich przypadkach art. 788 § 1 k.p.c., wskazując na pewne podobieństwo pomiędzy zmianą oznaczenia podmiotu a podmiotową zmianą strony. W obydwu sytuacjach bowiem powstaje niezgodność pomiędzy nazwą podmiotu ujawnioną w treści tytułu egzekucyjnego a nazwą podmiotu egzekwującego lub podmiotu, przeciwko któremu prowadzona jest egzekucja<sup>40</sup>. Wydaje się, że jest to stanowisko nieuzasadnione i nazbyt formalistyczne. Za jego przyjęciem przemawiają jedynie względy czysto praktyczne - postawa komorników, którzy w przypadku jakiegokolwiek różnicy w brzmieniu nazw (nazwisk) podmiotów wskazanych w tytule wykonawczym oraz podmiotów będących uczestnikami postępowania egzekucyjnego, odmawiają prowadzenia egzekucji. Stąd licznie występujące w praktyce sądowej wnioski wierzycieli o nadanie w trybie art. 788 k.p.c. klauzuli wykonalności z uwagi na zmianę nazwy (nazwiska) wierzyciela lub dłużnika.

Odmienne stanowisko w tym zakresie zajmował E. Wengerek<sup>41</sup>. Zdaniem tego autora zastosowanie art. 788 § 1 k.p.c. do przypadku zmiany oznaczenia jednej ze stron postępowania egzekucyjnego jest bezprzedmiotowe. Brak bowiem w takim

---

<sup>40</sup> Tak m.in. A. Marciniak, w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. K. Piasecki, Warszawa 2002, s. 1080; S. Dalka, J. Rodziewicz, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, Gdańsk 1994, s. 104; W. Siedlecki, w: Kodeks postępowania cywilnego ..., s. 1122.

<sup>41</sup> E. Wengerek, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne ..., s. 154-155.

przypadku zmiany podmiotowej, zdarzenia powodującego przejście praw lub obowiązków na inną osobę, które uzasadniałoby zastosowanie tej instytucji. W takim przypadku, według E. Wengerka, wierzyciel powinien zwrócić się do sądu w trybie art. 352 k.p.c. o dokonanie wykładni tytułu egzekucyjnego i tym samym wyjaśnienie wątpliwości co do identyczności stron, których oznaczenie uległo zmianie. Jednakże koncepcja ta budzi wątpliwości tak natury dogmatycznej, jak i praktycznej. Przede wszystkim instytucja wykładni wyroku przewidziana w art. 352 k.p.c. służy do usunięcia wątpliwości interpretacyjnych związanych z jego treścią, nie zaś do dokonywania ustaleń odnośnie zmian oznaczenia podmiotów, w szczególności jeśli zmiany takie nastąpiły już po wydaniu tego wyroku. Po drugie rozwiązanie to siłą rzeczy nie może objąć pozasądowych tytułów egzekucyjnych, do których art. 352 k.p.c. nie znajduje zastosowania<sup>42</sup>.

Wydaje się, że w praktyce rozwiązanie powyższego problemu, związanego ze zmianą nazwy lub nazwiska wierzyciela lub dłużnika, może być znacznie prostsze aniżeli wynika to z przedstawionych powyżej koncepcji. Przede wszystkim brak jest przeszkód prawnych, aby zagadnienie to nie mogło być samodzielnie rozstrzygnięte przez organ egzekucyjny bez konieczności angażowania w tym zakresie sądu jako organu orzekającego. Tytuł wykonawczy zawierający nieaktualną nazwę lub nazwisko wierzyciela albo dłużnika nie jest dotknięty jakąkolwiek wadliwością<sup>43</sup>. W pełni zachowuje swoją moc i skuteczność. Wierzyciel za pomocą odpowiednich dokumentów (odpis decyzji lub zaświadczenie z urzędu stanu cywilnego o zmianie nazwiska lub imienia, umowa spółki zmieniająca jej nazwę, odpis z Krajowego Rejestru Sądowego) może więc wykazać powstałe w tym zakresie zmiany bezpośrednio przed organem egzekucyjnym<sup>44</sup>. W przypadku odmowy ze strony organu egzekucyjnego podjęcia lub prowadzenia egzekucji, wierzycielowi przysługują środki odwoławcze przewidziane w postępowaniu egzekucyjnym - skarga na czynności komornika, zażalenie na postanowienie sądu.

---

<sup>42</sup> M. Muliński, Postępowania o nadanie klauzuli wykonalności ..., s. 194.

<sup>43</sup> Tamże.

<sup>44</sup> Tak również: D. Pawłyszczke, Bankowe tytuły egzekucyjne, PPH 1998, z. 3, s. 20.

## 2. Przekształcenie spółek handlowych

Zgodnie z art. 551 § 1 k.s.h. spółka jawna, spółka partnerska, spółka komandytowa, spółka komandytowo-akcyjna, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółka akcyjna mogą być przekształcone w inną spółkę handlową. Szczególne zasady dotyczące przekształcenia spółki cywilnej w spółkę jawną albo inną spółkę handlową zostaną omówione w następnym punkcie opracowania.

Przekształcenie spółki w inną spółkę handlową polega na modyfikacji formy organizacyjnej (typu) spółki bez zmiany przedmiotu jej działalności, sposobu jej prowadzenia, a przede wszystkim bez zmiany podmiotu prawa. Jak podkreśla się w doktrynie, przekształcenie spółki polega jedynie na zmianie jej „szaty prawnej” bez utraty podmiotowości prawnej przez spółkę przekształcaną<sup>45</sup>. Pogląd odmienny, uznający, że w wyniku procesu przekształcenia spółki następuje również zmiana podmiotu prawa, jednakże bez zaprzestania dotychczasowej działalności przedsiębiorstwa spółki i w toku jej działalności<sup>46</sup>, uznać należy za nieprzekonywujący. Co więcej, jak trafnie podkreśla się w doktrynie, pogląd ten pozostaje w sprzeczności z konstrukcją normatywną przewidzianą obecnie w art. 553 § 1 k.s.h., zgodnie z którą spółce przekształconej przysługują wszystkie prawa i obowiązki spółki przekształcanej. W ten sposób wyrażona została wprost zasada kontynuacji podmiotowej, a nie zasada sukcesji uniwersalnej, która występuje w przypadku zmian podmiotowych<sup>47</sup>. Zasada kontynuacji obejmuje przy tym zarówno prawa i obowiązki prywatnoprawne (art. 553 § 1 k.s.h.) i publicznoprawne (art. 553 § 2 k.s.h.) oraz sferę personalną - wspólnicy spółki przekształcanej, którzy uczestniczyli w przekształceniu, stają się z dniem przekształcenia wspólnikami spółki przekształcanej. Pogląd o kontynuacji podmiotowej spółki przekształcanej przyjęty został, już na gruncie kodeksu handlowego, również w orzecznictwie uznającym, że

---

<sup>45</sup> Tak m.in. A. Szumański, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, A. Szwaja, w: Kodeks spółek handlowych, T. IV Warszawa 2004, s. 998.

<sup>46</sup> Tak: A. Kidyba, w: A. Jakubecki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz, Zarys prawa spółek, Lublina 1994, s. 197-198. Tak również: A. Zawadowski, Przekształcenie spółki kapitałowej-uwagi teoretyczno-prawne, PPH 1995, nr 8, s. 15.

<sup>47</sup> A. Szumański, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, A. Szwaja, w: Kodeks ..., s. 1000.

przekształcenie spółki kapitałowej „oznacza zmianę jej formy ustrojowej, przy zachowaniu bytu prawnego”<sup>48</sup>.

Podobnie więc, jak w przedstawionym powyżej przypadku zmiany oznaczenia podmiotu wskazanego w tytule egzekucyjnym, przekształcenie spółki nie niweczy istniejącej w dalszym ciągu tożsamości prawno-podmiotowej. Mamy tu do czynienia z jedną i tą samą osobą prawną (jednostką organizacyjną niemającą osobowości prawnej), która zmienia jedynie swoje oznaczenie i (lub) formę organizacyjną. Również więc w odniesieniu do instytucji przekształcenia nie znajdzie zastosowania norma z art. 788 k.p.c. Wyrażany niekiedy w doktrynie pogląd odmienny, analogicznie, jak w odniesieniu do zmiany oznaczenia podmiotu prawa, uznać należy za nieprzekonywujący<sup>49</sup>. Przy identyczności podmiotowej spółki przekształcanej i przekształconej brak bowiem konieczności i potrzeby odwoływania się do konstrukcji konstytutywnej klauzuli wykonalności. Fakt dokonanego przekształcenia, tak jak i zmiana oznaczenia podmiotu, winien zostać wykazany przez wierzyciela za pomocą odpowiednich dokumentów w toku postępowania egzekucyjnego. Wystawiony uprzednio tytuł wykonawczy pozostaje w mocy i zachowuje pełną skuteczność w stosunku do spółki przekształconej. Zasada ta znajduje zresztą pełne potwierdzenie w treści art. 819<sup>1</sup> § 2 k.p.c.

### **3. Przekształcenie spółki cywilnej**

Kwestia braku zdolności sądowej spółki cywilnej wydaje się obecnie nie budzić żadnych wątpliwości<sup>50</sup>. Zdolność sądową, zarówno w świetle art. 64 k.p.c., jak i art. 479<sup>7</sup> k.p.c., będącego oczywistym *superfluum* i wymagającego w niedalekiej przyszłości uchylenia, mają osoby fizyczne - wspólnicy spółki cywilnej. Spółka cywilna jest natomiast konstrukcją prawną z zakresu prawa umów i w tych

---

<sup>48</sup> Tak m.in. postanowienie SN z 13.12.1991 r., III CRN 321/91, OSNC 1992, z. 7-8, poz. 142.

<sup>49</sup> Za objęciem normą z art. 788 k.p.c. zarówno łączenia, jak i przekształcania osób prawnych opowiada się A. Marciniak, w: Kodeks postępowania cywilnego ..., s. 1075 oraz J. Pisuliński, Bankowy tytuł egzekucyjny, Prawo Bankowe 1998, z. 1, s. 89.

<sup>50</sup> Co do wcześniejszych sporów w tym zakresie, widocznych zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie, zob. m.in. W. Katner, Problemy funkcjonowania spółki cywilnej w nowej rzeczywistości prawnej, PPH 2002, z. 11, s. 11 i n.

kategoriach winna być nade wszystko rozpatrywana. W świetle takiego poglądu nie budzi wątpliwości treść normy zawartej w art. 778 k.p.c., która wskazuje, że do egzekucji ze wspólnego majątku wspólników spółki prawa cywilnego konieczny jest tytuł egzekucyjny wydany przeciwko wszystkim wspólnikom. Warto jednak pamiętać o problemach, które powstawały w tym zakresie w przeszłości w odniesieniu do tytułów egzekucyjnych wydawanych przeciwko spółkom cywilnym. Sądy w oparciu o treść o treść art. 778 k.p.c. odmawiały nadawania takim tytułom egzekucyjnym klauzuli wykonalności. W efekcie powstawała kategoria bezskutecznych tytułów egzekucyjnych<sup>51</sup>.

Kodeks spółek handlowych traktując o przekształcaniu spółek cywilnych nie wydaje się zarazem uznawać ich podmiotowości prawnej. Tym niemniej występujące w tym ujęciu spółki cywilnej elementy podmiotowe: „spółka cywilna ulega przekształceniu” mogą budzić pewne wątpliwości<sup>52</sup>. Zdecydowanie jednak należy opowiedzieć się za stanowiskiem, zgodnie z którym tak zwane przekształcenie spółki cywilnej w spółkę jawną lub inną spółkę handlową jest w istocie przekształceniem istniejącego stosunku obligacyjnego łączącego dotychczasowych wspólników w nową strukturę organizacyjną i gospodarczą, jaką stanowi spółką handlową<sup>53</sup>.

Na gruncie kodeksu spółek handlowych wyróżnia się dwa tryby przekształcenia spółki cywilnej. Tryb pierwszy, określany również jako „przerejestrowanie spółki cywilnej”, odnosi się do przekształcenia spółki cywilnej w spółkę jawną i uregulowany został w art. 26 k.s.h. Ma on obligatoryjny charakter w przypadku dużych spółek cywilnych, prowadzących przedsiębiorstwa większych rozmiarów, których przychody netto w każdym z dwóch ostatnich lat obrotowych osiągnęły wartość powodującą, zgodnie z przepisami o rachunkowości, obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych (art. 26 § 4 zd. 2 k.s.h.). Tryb ten charakteryzuje się znacznym odformalizowaniem samej procedury przekształceniowej. Dla dokonania transformacji w spółkę jawną

---

<sup>51</sup> M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu, Warszawa 2005, s. 71.

<sup>52</sup> Wskazuje je m.in. P. Bielski, Problemy funkcjonowania spółki cywilnej w nowej rzeczywistości prawnej, PPH 2003, z. 4, s. 46.

<sup>53</sup> Tak m.in. M. Litwińska, Spółka cywilna w świetle nowych regulacji prawnych, PPH 2001, z. 7, s. 1 i n.; A. Kidyba, Dwie drogi spółki cywilnej, MoP 2001, nr 20, z. 1017 i n.; R. Dobranowski, Przekształcenie spółki cywilnej w spółkę jawną w świetle znowelizowanego KSH, MoP 2004, nr 19, s. 886.

wystarczające jest sporządzenie aneksu do umowy spółki cywilnej dostosowującej jej postanowienia do wymogów dotyczących umowy spółki jawnej oraz złożenie odpowiedniego wniosku do sądu rejestrowego wraz ze złożonymi wobec sądu albo poświadczonymi notarialnie wzorami podpisów osób uprawnionych do reprezentowania spółki. Z chwilą wpisu spółka cywilna staje się spółką jawną (art. 26 § 5 k.s.h.)<sup>54</sup>.

Drugi tryb przekształcenia, uregulowany w Dziale III Tytułu IV kodeksu spółek handlowych odnosi się do przekształcenia spółki cywilnej w inną aniżeli spółka jawną spółkę prawa handlowego - osobową lub kapitałową. Najogólniej rzecz biorąc transformacja spółki cywilnej, a ściślej stosunku obligacyjnego nakładającego na współników (przedsiębiorców) dążenie do osiągnięcia wspólnego celu gospodarczego przez działanie w sposób oznaczony, dokonuje się na zasadach ogólnych dotyczących przekształcenia spółki jawnej w inną spółkę handlową (art. 551 § 3 k.s.h.). Tym samym zastosowanie znajdują wszelkie wymogi związane z tym trybem, w tym między innymi konieczność sporządzenia planu przekształcenia (art. 556 i n. k.s.h.). W efekcie ten sposób transformacji spółki cywilnej jest znaczenie bardziej skomplikowany i kosztowniejszy, aniżeli tryb przekształcenia w spółkę jawną przewidziany w art. 26 k.s.h.

Zgodnie z art. 26 § 5 k.s.h. w zw. z art. 551 § 3 k.s.h. spółce przekształcanej przysługują wszystkie prawa i obowiązki stanowiące majątek wspólny dotychczasowych współników spółki cywilnej. Zarazem zdanie drugie art. 26 § 5 k.s.h. odsyła do odpowiedniego stosowania w tym zakresie norm zawartych w art. 553 § 2 i 3 k.s.h. Jak wskazuje się w doktrynie, przekształcenie spółki cywilnej, tak w trybie zgłoszeniowym, jak i według zasad ogólnych, skutkuje powstaniem sukcesji uniwersalnej obejmującej wszystkie prawa i obowiązki stanowiące majątek wspólny (współłasność łączną) dotychczasowych współników spółki cywilnej<sup>55</sup>. W efekcie spółka jawna jako następcą prawny ponosi odpowiedzialność za zobowiązania współników spółki cywilnej powstałe w związku z prowadzoną przez nich w ramach

---

<sup>54</sup> Zob. szerzej: R. Dobranowski, Przekształcenie spółki cywilnej ..., s. 888-891.

<sup>55</sup> Tak m.in. M. Litwińska-Werner, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, Warszawa 2005, s. 232; T. Siemiątkowski, R. Potrzeuszcz, Zmiany w kodeksie spółek handlowych - omówienie i komentarz (I), PPH 2004, z. 2, s. 8; A. Slisz, Problem przekształcenia spółki cywilnej w spółkę jawną, PPH 2004, z. 4, s. 21.



umowy spółki cywilnej działalnością gospodarczą. Zagadnienie to, obecnie niekontrowersyjne z uwagi na aktualną treść art. 26 § 5 k.s.h., stanowiło przedmiot istotnych wątpliwości przed dokonaniem ustawy z dnia 12 grudnia 2003 r. nowelizacją kodeksu spółek handlowych<sup>56</sup>. W szczególności w orzecznictwie wskazano, że na gruncie uprzednio obowiązujących regulacji, a więc istniejących przed wejściem w życie noweli z 12 grudnia 2003 r., nie jest możliwe wywodzenie kontynuacji i następstwa prawnego na skutek dokonania przekształcenia spółki cywilnej w spółkę jawną. Analizując to zagadnienie Sąd Najwyższy wskazał, że w obowiązującym wówczas stanie prawnym nie było podstaw ani do przyjmowania konstrukcji sukcesji uniwersalnej, ani uznania, że w wyniku dokonanego przekształcenia następowało zniesienie wspólności łącznej majątku wspólników spółki cywilnej ze skutkami tzw. kontynuacji<sup>57</sup>.

W aktualnym stanie prawnym, zważywszy na występujący w przypadku transformacji spółki cywilnej w spółkę prawa handlowego przypadek następstwa prawnego, które może nastąpić w toku procesu cywilnego, w tym po powstaniu tytułu egzekucyjnego, zastosowanie znajdzie norma z art. 788 § 1 k.p.c. Tak więc tytułowi egzekucyjnemu wystawionemu przeciwko lub na rzecz wszystkich wspólników spółki cywilnej (art. 778 k.p.c.) może zostać nadana klauzula wykonalności na rzecz lub przeciwko spółce handlowej powstałej w wyniku dokonanej transformacji<sup>58</sup>. W toku postępowania klauzulowego wierzyciel dotychczasowych wspólników spółki cywilnej musi jedynie wykazać, że objęty tytułem egzekucyjnym obowiązek powstał w związku z prowadzoną przez nich w formie spółki cywilnej działalnością gospodarczą oraz, że nastąpiło przekształcenie tej spółki w spółkę prawa handlowego.

---

<sup>56</sup> Ustawa o zmianie ustawy - Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 229, poz. 2276), która weszła w życie z dniem 15 stycznia 2004 r.

<sup>57</sup> Postanowienie SN z 23.06.2004 r., V CZ 53/04, Zb. Orz. Lex nr 150015.

<sup>58</sup> Tak również: D. Pawłyszczko, Wygaśnięcie odpowiedzialności za długi wspólników przekształcanej spółki osobowej, PPH 2004, z. 9, s. 28; M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli ..., s. 80.

#### 4. Połączenie spółek handlowych

Połączenie spółek polega, najogólniej rzecz biorąc, na przeniesieniu całego majątku jednej spółki na rzecz innej spółki. Zgodnie z art. 492 § 1 k.s.h. połączenie spółek może być dokonane bądź poprzez przejęcie całego majątku spółki przejmowanej przez spółkę przejmującą za jej udziały lub akcje albo poprzez zawiązanie nowej spółki kapitałowej, na którą przechodzi majątek wszystkich łączących się spółek w zamian za udziały lub akcje nowej spółki. Skutkiem połączenia spółek jest ustanie bytu prawnego (rozwiązanie) spółki przejętej albo spółek, które dokonały połączenia poprzez zawiązanie nowej spółki. Nabycie majątku rozwiązanych spółek przez spółkę przejmującą w przypadku inkorporacji oraz spółkę powstałą w wyniku fuzji<sup>59</sup> ma charakter sukcesji uniwersalnej. Zgodnie z ogólną zasadą zawartą w art. 494 § 1 k.s.h. spółka przejmująca albo spółka nowo zawiązana wstępuje z dniem połączenia we wszystkie prawa i obowiązki spółki przejmowanej albo spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki.

Odmienne niż kodeks handlowy z 1934 r.<sup>60</sup>, kodeks spółek handlowych odstępuje od zasady, zgodnie z którą łączeniu podlegać mogą wyłącznie spółki kapitałowe tego samego typu. Na gruncie k.s.h. instytucja ta została znacznie poszerzona. Obecnie możliwość połączenia dotyczy zarówno różnych typów spółek kapitałowych (połączenie spółki akcyjnej ze spółką z ograniczoną odpowiedzialnością), jak i różnych typów spółek osobowych, przy czym połączenie takie możliwe jest jedynie poprzez zawiązanie nowej spółki kapitałowej (art. 491 § 2 k.s.h.). Nadto spółki kapitałowe mogą łączyć się ze spółkami osobowymi z tym jednak ograniczeniem, że spółka osobowa nie może być spółką przejmującą albo spółką nowo zawiązaną (art. 491 § 1 k.s.h.).

Zważywszy, że proces łączenia spółek skutkuje powstaniem stosunku następstwa prawnego, norma z art. 788 § 1 k.p.c. znajduje w odniesieniu do tego typu zdarzeń prawnych bezpośrednie zastosowanie. Tak więc tytułowi egzekucyjnemu

---

<sup>59</sup> Szerzej co do terminologii używanej w literaturze przedmiotu na oznaczenie dwóch sposobów połączenia spółek zob. I. Weiss, w: Prawo spółek, red. S. Włodyka, Kraków 1996, s. 434.

<sup>60</sup> Rozporządzenie Prezydenta RP z 27.06.1934 r. Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.).

wystawionemu na rzecz lub przeciwko spółce przejętej, bądź jednej ze spółek łączących się poprzez utworzenie nowej spółki, w trybie art. 788 § 1 k.p.c. zostanie nadana klauzula wykonalności na rzecz lub przeciwko spółce przejmującej albo nowo związanej spółce utworzonej na skutek fuzji. Trafnie podkreśla się przy tym, że nie ma potrzeby stosowania konstrukcji przewidzianej w art. 788 § 1 k.p.c. w przypadku, gdy tytułu egzekucyjny dotyczy spółki przejmującej<sup>61</sup>. W takim przypadku bowiem spółka przejmująca nadal istnieje i pozostaje podmiotem nabytych przed połączeniem praw oraz zaciągniętych w tym okresie zobowiązań.

Jeżeli połączenie spółek nastąpi w toku postępowania egzekucyjnego prowadzonego przeciwko spółce przejmowanej lub jednej ze spółek połączonych w drodze fuzji, zastosowanie znajdzie norma szczególna przewidziana w art. 819<sup>1</sup> § 2 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, przekształcenie organizacyjne dłużnika będącego osobą prawną lub spółką prawa handlowego niemającą osobowości prawnej, dokonane po wszczęciu postępowania egzekucyjnego, nie ma wpływu na bieg tego postępowania. Wydaje się, że zawarte w tym przepisie wyrażenie „przekształcenia organizacyjne” rozumieć należy szeroko jako każde przekształcenie osoby prawnej albo spółki handlowej osobowej, związane zarówno z następstwem prawnym (np. łączenie spółek), jak i od pojęcia następstwa prawnego oderwane (przekształcenie spółek zgodnie z tytułem IV działu III k.s.h.). W efekcie postępowanie egzekucyjne wszczęte przed dokonaniem przekształcenia toczy się w dalszym ciągu bez konieczności ponownego uzyskiwania tytułu wykonawczego, w którym dokonane zmiany podmiotowe zostałyby uwzględnione.

---

<sup>61</sup> M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności ..., s. 193.

## IV. Zagadnienia proceduralne

### 1. Legitymacja procesowa w postępowaniu klauzulowym

Ogólną zasadą postępowania klauzulowego jest, że stronami postępowania o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu są wierzyciel i dłużnik oznaczeni w tym tytule. Tak więc legitymacja procesowa do występowania w postępowaniu klauzulowym wynika zasadniczo wprost z treści tytułu egzekucyjnego. Zasada ta może jednak podlegać modyfikacji z uwagi na treść wniosku o nadanie klauzuli wykonalności. W szczególności dotyczy to postępowań o nadanie klauzuli wykonalności o charakterze konstytutywnym, która modyfikuje pod względem podmiotowym treść istniejącego tytułu egzekucyjnego. W tym przypadku legitymacja do wystąpienia w charakterze strony postępowania klauzulowego wynika wprost z przepisów przewidujących taką modyfikację. W efekcie, w świetle art. 788 § 1 k.p.c. podmiotami legitymowanymi w postępowaniu klauzulowym toczącym się w tym trybie są: wierzyciel wnoszący o nadanie na jego rzecz klauzuli wykonalności oraz dłużnik, przeciwko któremu wniosek jest skierowany. Legitymacja procesowa nie przysługuje natomiast dotychczasowemu wierzycielowi (jeżeli wniosek o nadania klauzuli wykonalności oparty jest na przejściu uprawnień) lub dotychczasowemu dłużnikowi (jeżeli podstawą wniosku jest przejście obowiązku).

W świetle powyższego należy w pełni podzielić pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w uchwale z 20 maja 2003 r.<sup>62</sup>, zgodnie z którą zbywca wierzytelności nie jest legitymowany do wniesienia zażalenia na postanowienie wydane na podstawie art. 788 § 1 k.p.c. o nadaniu klauzuli wykonalności na rzecz nabywcy wierzytelności. Podobnie zażalenie nie przysługuje dłużnikowi wymienionemu w treści tytułu egzekucyjnego, jeżeli postanowienie nadaje klauzulę wykonalności przeciwko jego następcy prawnemu.

---

<sup>62</sup> III CZP 19/03, OSNC 2004, z. 3, poz. 34.

## 2. Treść i forma wniosku o nadanie klauzuli wykonalności

Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności w pierwszym rzędzie winien spełniać wymogi przewidziane dla każdego pisma procesowego (art. 126 i n. k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Należy przy tym zgodzić się z poglądem F. Zedlera, że norma zawarta w art. 760 § 1 k.p.c. nie stanowi o dopuszczalności ustnego zgłoszenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności<sup>63</sup>. Możliwość ustnego składania do protokołu wniosków i oświadczeń w postępowaniu egzekucyjnym istnieje jedynie w toku posiedzeń wyznaczonych przez sąd lub komornika.

Zgodnie z art. 783 § 3 k.p.c. w przypadku, gdy tytułem egzekucyjnym jest orzeczenie sądowe, klauzulę wykonalności zamieszcza się na wypisie tego orzeczenia, czyniąc wzmiankę o jej wydaniu na oryginale orzeczenia. Stąd do wniosku o nadanie klauzuli wykonalności wierzyciel powinien dołączyć wypis tytułu egzekucyjnego, jeśli pochodzi on od sądu, albo złożyć wniosek o wydanie takiego wypisu. W praktyce sądy zazwyczaj nie wzywają do dołączenia takiego wypisu, traktując sam fakt złożenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności, bez dołączonego wypisu tytułu egzekucyjnego, jako dorozumiany wniosek o jego wydanie. Koszt sporządzenia wypisu uwzględniany jest przy wezwaniu wierzyciela do opłacenia złożonego wniosku. Praktykę tę należy uznać za zdecydowanie prawidłową, zmierzającą do przyspieszenia i usprawnienia postępowania klauzulowego.

Trafnie wskazuje się, że wniosek o nadanie deklaratywnej klauzuli wykonalności nie musi zawierać uzasadnienia<sup>64</sup>. Uzasadnienie takie winno natomiast zostać dołączone do wniosku o wydanie klauzuli o charakterze konstytutywnym. W szczególności uzasadnienie powinno w takim wypadku przytaczać okoliczności stanowiące, w świetle art. 788 k.p.c., podstawę do nadania klauzuli wykonalności na rzecz nowego wierzyciela lub przeciwko nowemu dłużnikowi. Niewskazanie w uzasadnieniu dowodów na poparcie przytoczonych okoliczności i niedołączenie ich do złożonego wniosku, nie powinno być traktowane jako brak formalny

---

<sup>63</sup> F. Zedler, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, Toruń 1995, t. II, s. 92. Odmienne: M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności ..., s. 90.

<sup>64</sup> M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności ..., s. 95.

uzasadniający zastosowanie trybu przewidzianego w art. 130 k.p.c. W takim przypadku wydaje się, że sąd, z uwagi na niewykazanie okoliczności decydujących o nadaniu klauzuli wykonalności, złożony w tym przedmiocie wniosek powinien oddalić. Za takim poglądem przemawia przede wszystkim wzgląd na szybkość postępowania klauzulowego.

Zgodnie z art. 71 pkt 3 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych<sup>65</sup>, wniosek o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko lub na rzecz osoby innej niż wskazana w tytule egzekucyjnym, na którą przeszły uprawnienie lub obowiązek po powstaniu tytułu lub w toku sprawy przed wydaniem tytułu, podlega opłacie stałej w wysokości 50 zł. Jeśli więc wniosek złożony przez profesjonalnego pełnomocnika (adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego) albo w sprawie gospodarczej przez przedsiębiorcę, nie zostanie należycie opłacony, przewodniczący w trybie art. 130<sup>2</sup> § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. zarządzi zwrot wniosku bez wezwania o uiszczenie opłaty. W takim przypadku strona, w terminie tygodniowym od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie wniosku, może uiścić brakującą opłatę. Jeżeli opłata zostanie wniesiona we właściwej wysokości, wniosek taki wywoła skutek od daty pierwotnego wniesienia (art. 130<sup>2</sup> § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Natomiast w odniesieniu do pozostałych wnioskodawców, a więc wierzycieli niebędących przedsiębiorcami i niereprezentowanych przez profesjonalnych pełnomocników, zastosowanie znajdują reguły ogólne. W przypadku nieuiszczenia należytej opłaty przy złożeniu wniosku o nadanie klauzuli wykonalności, przewodniczący na podstawie art. 130 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. wezwie stronę do opłacenia wniosku w terminie tygodniowym pod rygorem jego zwrotu. Po bezskutecznym upływie tego terminu, wniosek zostanie zwrócony (art. 130 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

---

<sup>65</sup> Ustawa z dnia 28.07.2005 r., Dz.U. Nr 167, poz. 1398.

### 3. Ograniczenia dowodowe

Zgodnie z art. 788 § 1 k.p.c. okoliczności określone w hipotezie tego przepisu i warunkujące możliwość nadania klauzuli wykonalności w tym trybie, mogą być wykazane w postępowaniu klauzulowym jedynie za pomocą dowodu z dokumentu urzędowego lub dowodu z dokumentu prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym. Ustawa przewiduje więc zamknięty katalog środków dowodowych (dokumenty) i rodzajów dowodów (dokument urzędowy, dokument prywatny z podpisem urzędowo poświadczonym), które mogą być wykorzystane do wykazania faktu przejścia na inną osobę uprawnienia lub obowiązku objętego tytułem egzekucyjnym albo faktu powstania następstwa prawnego w toku sprawy przed wydaniem tego tytułu.

Dokumentem urzędowym jest dokument sporządzony w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej (organy państwa lub samorządu terytorialnego) w zakresie przysługujących im kompetencji (art. 244 § 1 k.p.c.). Ponadto art. 244 § 2 k.p.c. rozszerza pojęcie dokumentu urzędowego również na dokumenty wystawione przez organizacje zawodowe, samorządowe, spółdzielcze i inne organizacje społeczne w zakresie zleconych im przez ustawę spraw z dziedziny administracji publicznej. Charakter dokumentu urzędowego mają także czynności notarialne, dokonane przez notariusza zgodnie z prawem (art. 2 § 2 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie<sup>66</sup>) oraz dokumenty bankowe, o których mowa w art. 95 ustawy - Prawo bankowe<sup>67</sup>. Dokumenty urzędowe w postępowaniu cywilnym korzystają z domniemania autentyczności i zgodności z prawdą zawartych w dokumencie oświadczeń<sup>68</sup>.

Urzędowe poświadczenie podpisu na dokumencie prywatnym polega na zamieszczeniu przez notariusza na danym dokumencie klauzuli stwierdzającej

---

<sup>66</sup> Tekst jedn. Dz.U. z 2002 r., Nr 42, poz. 369 ze zm.

<sup>67</sup> Ustawa z dnia 29.08.1997 r., tekst jedn. Dz.U. z 2002 r., Nr 72, poz. 665.

<sup>68</sup> Zob. m.in. M. Manowska, Dokument jako środek dowodowy w postępowaniu nakazowym, *Prawo Spółek* 1999, z. 4, s. 13 i n.; T. Ereciński, Z problematyki dowodu z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym, w: *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Z. Resicha*, Warszawa 1985, s. 75 i n.

własnoręczność podpisu złożonego przez wskazaną w tej klauzuli osobę. Ponadto poświadczenie takie w miejscowościach, w których nie ma kancelarii notarialnej, może być dokonane w odniesieniu do pewnych rodzajów dokumentów przez przewodniczących zarządów gmin oraz przez banki (§ 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 kwietnia 1991 r. w sprawie sporządzania niektórych poświadczeń przez organy samorządu terytorialnego i banki, wydanego na podstawie art. 101 prawa o notariacie<sup>69</sup>). Jak podkreśla się w literaturze przedmiotu, stosowanie takiej formy eliminuje ryzyko, że osoba, na którą wskazuje podpis na dokumencie prywatnym, zaprzeczy skutecznie faktowi jego złożenia i tym samym dokonania objętej treścią dokumentu czynności prawnej<sup>70</sup>.

W odniesieniu do powyższej problematyki, w zakresie ograniczeń dowodowych przewidzianych w art. 788 k.p.c., w orzecznictwie wskazano między innymi, że dokumentem potwierdzającym przejście egzekwowanego zobowiązania na inną osobę może być w świetle art. 788 § 1 k.p.c. odpis wyroku, z którego części wstępnej wynika następstwo prawne dłużnika<sup>71</sup>. Znacznie bardziej kontrowersyjna teza wypowiedziana została przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 lutego 1997 r.<sup>72</sup>, zgodnie z którą sporządzony w postępowaniu upadłościowym i zatwierdzony przez sędziego-komisarza plan podziału funduszków masy, w którym w celu zaspokojenia wierzycieli przyznano im wierzytelności przysługujące upadłemu wobec osób trzecich, stanowi dokument urzędowy stwierdzający przejście uprawnień po powstaniu tytułu egzekucyjnego na inną osobę w rozumieniu art. 788 § 1 k.p.c. Odnosząc się do tego poglądu, wskazać należy przede wszystkim, że sporządzony w taki sposób plan podziału funduszków masy w sposób oczywisty pozostaje w sprzeczności z przepisami prawa upadłościowego<sup>73</sup>, nakazującymi w ramach likwidacji masy upadłości spieniężenie wierzytelności upadłego poprzez ich

---

<sup>69</sup> Dz.U. Nr 33, poz. 148.

<sup>70</sup> Z. Radwański, w: System prawa prywatnego. T. 2. Prawo cywilne-część ogólna, Warszawa 2002, s. 151.

<sup>71</sup> Wyrok SN z 9.05.2002 r., II CKN 803/00, OSNC 2003, z. 9, poz. 19.

<sup>72</sup> III CZP 125/96, OSNC 1997, z. 5, poz. 51.

<sup>73</sup> Ustawa z dnia 28.02.2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze, Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.



ściągnięcie lub sprzedaż (art. 311 ust. 1 p.u. i n., art. 331 ust. 1 i 2 p.u. i n.)<sup>74</sup>. Prawo upadłościowe nie przewiduje natomiast konstrukcji bezpośredniego przyznania wierzycielom upadłościowym wierzytelności upadłego w stosunku do osób trzecich. W efekcie - jak trafnie podniósł glosator tej uchwały - stanowisko zajęte przez Sąd Najwyższy sankcjonuje w istocie orzeczenie, które „jawnie i rażąco narusza prawo”<sup>75</sup>. Co więcej, żaden przepis prawa nie przyznaje sędziemu-komisarzowi kompetencji do podziału wierzytelności upadłego pomiędzy wierzycieli. Tym samym, zdaniem glosatora, istnieją poważne wątpliwości, czy orzeczenie sędziego-komisarza zatwierdzające w tym zakresie plan podziału funduszków masy upadłości i wydane bez jakiegokolwiek podstawy prawnej uzasadniającej to rozstrzygnięcie, może być w ogóle uznane za dokument urzędowy<sup>76</sup>. Osobiście nieakceptując daleko idącej koncepcji glosatora, zgodnie z którą orzeczenie prawomocne, które zawiera rozstrzygnięcie nieznajdujące żadnego uzasadnienia w obowiązującym stanie prawnym i które nie może być już uchylone w jakimkolwiek trybie, powinno być uznane za nieistniejące (*sententia non existens*), podzielam jednak krytyczną ocenę glosowanej uchwały Sądu Najwyższego.

Uzasadnienie wskazanych powyżej ograniczeń dowodowych, które przewidziane zostały w art. 788 § 1 k.p.c., wynika z samej funkcji postępowania klauzulowego jako mającego zasadniczo charakter wyłącznie formalny i służącego jedynie ustaleniu, czy z proceduralnego punktu widzenia dany tytuł egzekucyjny może być podstawą wszczęcia i prowadzenia egzekucji. Badanie zagadnień materialnoprawnych, takich między innymi, jak ustalenie następstwa prawnego, występuje jedynie wyjątkowo i tylko w granicach ściśle określonych przepisami postępowania klauzulowego<sup>77</sup>. Z tych względów, a także z uwagi na zasadę szybkości tego postępowania, ustawodawca formalizuje i ogranicza prowadzenie postępowania dowodowego w tym zakresie. W efekcie postępowanie klauzulowe nie zastępuje postępowania

---

<sup>74</sup> Dla porządku należy wskazać, że sprawa rozpoznawana przez Sąd Najwyższy toczyła się po rządami dawnego prawa upadłościowego - rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 24.10.1934 r. Prawo upadłościowe, tekst jedn. Dz.U. z 1991 r., Nr 118, poz. 512 ze zm. Zasady dotyczące likwidacji masy upadłości były jednak analogiczne - art. 112 i 131 § 1 pkt 5 pr. up.

<sup>75</sup> Glosa F. Zedlera, OSP 1997, z. 12, s. 613 i n.

<sup>76</sup> Tamże.

<sup>77</sup> M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności ..., s. 14.

rozpoznawczego. Jeżeli więc wierzyciel nie jest w stanie wykazać danej okoliczności istotnej dla nadania klauzuli wykonalności (np. następstwa prawnego) za pomocą środków dowodowych dopuszczalnych w postępowaniu klauzulowym, zgłoszony przez niego wniosek o nadanie klauzuli wykonalności zostanie oddalony. W takim przypadku wierzycielowi pozostaje jedynie wniesienie powództwa w trybie art. 189 k.p.c. o ustalenie przejścia na inną osobę prawa lub obowiązku wskazanego w tytule egzekucyjnym. Nie ma on natomiast możliwości wytoczenia powództwa przeciwko aktualnemu dłużnikowi (następcy prawnego dłużnika wskazanego w tytule egzekucyjnym) o zasądzenie świadczenia objętego tym tytułem egzekucyjnym. Istnieje bowiem przeszkoda procesowa w postaci powagi rzeczy osądzonej - prawomocność materialna wyroku wydanego na rzecz lub przeciwko poprzednikowi prawnemu, rozciąga się również na jego następcę. Wniesiony pozew powinien więc zostać odrzucony na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.<sup>78</sup>

Wynikające z art. 788 § 1 k.p.c. ograniczenia dowodowe co do możliwości wykazania następstwa prawnego w toku postępowania klauzulowego ulegają pewnym modyfikacjom w odniesieniu do nabycia przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego po uprawomocnieniu się tytułu egzekucyjnego (art. 789 k.p.c.). Zgodnie z art. 789<sup>1</sup> k.p.c., dodanym do kodeksu postępowania cywilnego na mocy ustawy nowelizującej z dnia 2 lipca 2004 r.<sup>79</sup>, jeżeli wierzyciel nie może uzyskać dokumentu stwierdzającego zbycie przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego albo gdyby uzyskanie takiego dokumentu było nadmiernie utrudnione, sąd przed nadaniem klauzuli wykonalności wysłucha nabywcę stosownie do art. 760 § 2 k.p.c. Wysłuchanie to ma na celu ustalenie, czy osoba ta rzeczywiście jest nabywcą przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, a więc, czy odpowiada za zobowiązania tego przedsiębiorstwa lub gospodarstwa, zgodnie z regułami przewidzianymi w art. 55<sup>4</sup> k.c. Jeżeli okoliczność ta zostanie w toku wysłuchania przyznana, sąd nadaje klauzulę wykonalności bez konieczności badania dokumentów dotyczących nabycia. Jeżeli natomiast osoba wysłuchana zaprzecza istnieniu podstaw do nadania przeciwko niej klauzuli wykonalności, sąd na wniosek wierzyciela, a w sprawach

---

<sup>78</sup> Zob. uchwała 7 s. SN z 5.05.1951 r., ŁC Prez. 689/50, PiP 1952, nr 2, s. 397 i n.

<sup>79</sup> Ustawa o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 172, poz. 1804.

o alimenty lub o roszczenia z zakresu prawa pracy, także z urzędu, wzywa tę osobę do okazania dokumentów stwierdzających nabycie. W postępowaniu tym sąd może stosować środki przymuszające przewidziane w przepisach o wyjawieniu majątku (art. 789<sup>1</sup> zd. 3 k.p.c.). Trafnie przy tym podnosi się w doktrynie, że jeżeli okolicznością sporną w postępowaniu klauzulowym prowadzonym na zasadzie art. 789 k.p.c. jest sam fakt nabycia przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego przez określoną osobę, kwestia ta nie powinna być rozstrzygana w postępowaniu klauzulowym. W takiej sytuacji wierzyciel powinien wystąpić przeciwko nabywcy na podstawie art. 55<sup>4</sup> k.c. w odrębnym procesie<sup>80</sup>.

#### **4. Postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności i klauzula wykonalności**

Zasadą postępowanie klauzulowe jest procedowanie sądu na posiedzeniu niejawnym (art. 766 k.p.c.). Zasada ta związana jest z istotą postępowania klauzulowego jako postępowania, w którym nacisk położony został na zasady sprawności i szybkości postępowania. Nadto, jak podniósł to Trybunał Konstytucyjny, badając zgodność tej zasady z konstytucyjnymi standardami rzetelnego ukształtowania procedury cywilnej, postępowanie klauzulowe, czy szerzej egzekucyjne, ma charakter niejako wtórny do postępowania rozpoznawczego, mającego na celu wydanie orzeczenia stanowiącego podstawę tytułu wykonawczego. Z tych względów w postępowaniu tym dopuszczalna jest zmiana proporcji w zakresie relacji: zasada (postępowanie niejawne) - wyjątek (rozprawa - którą można wyznaczyć w razie konieczności)<sup>81</sup>. Przy czym, zgodnie z dyspozycją art. 766 k.p.c. w każdym przypadku, gdy zachodzi taka potrzeba, w szczególności potrzeba wysłuchania stron lub innych osób, możliwe jest rozpoznania wniosku o nadanie klauzuli wykonalności również na rozprawie.

Decyzje sądu wydawane w postępowaniu klauzulowym przybierają formę postanowienia (art. 776 k.p.c. *in fine*). Zasadniczymi rozstrzygnięciami sądu,

---

<sup>80</sup> M. Muliński, Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności ..., s. 206; K. Flaga-Gieruszyńska, w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. A. Zieliński, t. II, Warszawa 2006, s. 673.

<sup>81</sup> Wyrok TK z 15.10.2002 r., SK 6/02, OTK-A 2002, z. 5, poz. 65.

kończącymi postępowanie klauzulowe są: postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności zgodnie ze złożonym wnioskiem albo postanowienie odmawiające nadania klauzuli wykonalności, a więc oddalające złożony w tym zakresie wniosek. Zgodnie z art. 795 § 1 k.p.c. na postanowienie sądu co do nadania klauzuli wykonalności, a więc zarówno na postanowienie nadające klauzulę wykonalności, jak i na postanowienie odmawiające jej nadania, służy zażalenie. Przy czym termin do wniesienia zażalenia biegnie dla wierzyciela od daty wydania mu tytułu wykonawczego lub postanowienia odmownego, a dla dłużnika - od daty doręczenia mu zawiadomienia o wszczęciu egzekucji (art. 795 § 2 k.p.c.). Warto przy tym wskazać na trafny pogląd wyrażany w orzecznictwie Sądu Najwyższego, zgodnie z którym dopuszczalne jest zażalenie na postanowienie co do nadania klauzuli wykonalności wniesione przez dłużnika przed doręzeniem mu zawiadomienia o wszczęciu egzekucji<sup>82</sup>.

Należy odróżnić decyzję procesową sądu o nadaniu klauzuli wykonalności, która przybiera formę postanowienia, od czynności technicznoprawnej, jaką jest samo nadanie klauzuli wykonalności. Różnica pomiędzy tymi instytucjami zaciera się w szczególności w przypadku nadawania klauzuli wykonalności o charakterze deklaratorywnym tytułom egzekucyjnym pochodzącym od sądu. Zgodnie bowiem z § 214 ust. 1 regulaminu, jeżeli tytułem egzekucyjnym jest orzeczenie sądu albo ugoda sądowa, sąd nie wydaje oddzielnego postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności, chyba że klauzula ma być nadana na rzecz osoby lub przeciwko osobom, które nie są wymienione w tytule egzekucyjnym jako uprawnione lub zobowiązane. Nie oznacza to jednak, o czym była mowa już powyżej, braku postanowienia sądu o nadaniu klauzuli wykonalności. Chodzi tu raczej o brak obowiązku spisania odrębnej sentencji postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności, aniżeli o nadanie klauzuli wykonalności bez postanowienia. Decyzja sądu o nadaniu klauzuli wykonalności (a więc postanowienie) przybiera wówczas formę, niejako materializuje się w formie pieczęci zawierającej treść klauzuli wykonalności<sup>83</sup>.

---

<sup>82</sup> Uchwała SN z 5.05.1988 r., III CZP 29/88, OSNC 1989, z. 10, poz. 151; uchwała SN z 2.12.2003 r., III CZP 90/03, OSNC 2005, z. 2, poz. 21.

<sup>83</sup> E. Wengerek, Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, Warszawa 1978, s. 162.

Treść klauzuli wykonalności ustala na podstawie delegacji zawartej w art. 783 § 2 Minister Sprawiedliwości w drodze rozporządzenia. Rozporządzenie z dnia 21 stycznia 2005 r.<sup>84</sup> ustaliło następujące brzmienie klauzuli wykonalności: „*W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej, dnia ... 20 ... r. Sąd ... w ... stwierdza, że niniejszy tytuł uprawnia do egzekucji w całości/w zakresie ... oraz poleca wszystkim urządóm oraz osobóm, których to może dotyczyć, aby postanowienia tytułu niniejszego wykonały, a gdy o to prawnie będą wezwane, udzieliły pomocy. Orzeczenie podlega wykonaniu jako prawomocne/natychmiast wykonalne*”. Ponadto, jeżeli tytuł egzekucyjny zawiera zasądzenie określonej kwoty w walucie obcej, treść klauzuli wykonalności winna być uzupełniona o zwrot: „*Sąd zobowiązuje komornika do przeliczenia zasądzonej kwoty na walutę polską według średniego kursu złotego w stosunku do walut obcych ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu poprzedzającym przekazanie należności wierzycielowi*”. W końcu, zgodnie z § 1 ust. 2 powyższego rozporządzenia, jeżeli klauzulę wykonalności zamieszcza się na wyroku, wyrazy początkowe klauzuli „*w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej*” powinny zostać opuszczone.

Zgodnie z art. 783 § 1 k.p.c. klauzula wykonalności, poza stwierdzeniem, że tytuł egzekucyjny uprawnia do egzekucji, powinna w razie potrzeby oznaczać zakres egzekucji. Konieczność podmiotowego oznaczenia zakresu egzekucji istnieje w przypadku zmian podmiotowych, o których mowa w art. 788 § 1 k.p.c. Sąd nadając klauzulę wykonalności na rzecz lub przeciwko następcy prawnemu podmiotu wymienionego w treści tytułu egzekucyjnego, okoliczność tę powinien oznaczyć w postanowieniu o nadaniu klauzuli wykonalności. Sentencja takiego postanowienia powinna więc przybrać następującą formę: „*nadać prawomocnemu wyrokowi wydanemu przez Sąd ... w dniu... w sprawie .... klauzulę wykonalności na rzecz/przeciwko XY jako następcy prawnemu WZ*”. Postanowienie to jako wydane na posiedzeniu niejawnym i zaskarżalne, zgodnie z ogólnymi zasadami podlega uzasadnieniu z urzędu (art. 357 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

---

<sup>84</sup> Rozporządzenie w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności, Dz.U. Nr 17, poz. 154.

Na zakończenie wskazać należy na reguły sporządzenia tytułu wykonawczego uwzględniającego zmiany podmiotowe po stronie wierzyciela lub dłużnika. Zgodnie z § 212 regulaminu wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych, na tytule egzekucyjnym należy zamieścić wypis sentencji postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności, a poniżej - klauzulę wykonalności. W efekcie tytuł wykonawczy wydany na skutek powstałego następstwa prawnego winien obejmować trzy elementy: tytuł egzekucyjny (przykładowo prawomocne lub natychmiast wykonalne orzeczenie sądu lub ugoda zawarta przed sądem), wypis sentencji postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności na rzecz lub przeciwko następcy prawnemu podmiotu wskazanego w tytule egzekucyjnym oraz klauzulę wykonalności przybierającą formę pieczęci o treści określonej we wskazanym wyżej rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności.

## 5. Konkluzje

Paradoksalnie można by stwierdzić, że przedstawiona w powyższym tekście instytucja nadawania klauzuli wykonalności na rzecz lub przeciwko następcom prawnym w trybie art. 788 k.p.c. nie jest instrumentem w prawie polskim niezbędnym. Analogiczny skutek w postaci uwzględnienia następstwa prawnego można osiągnąć w toku procesu w oparciu o konstrukcję wstąpienia do procesu (art. 192 pkt 3 k.p.c.), a po powstaniu w danej sprawie tytułu egzekucyjnego poprzez wytoczenie powództwa na podstawie art. 189 k.p.c. o ustalenie stosunku następstwa prawnego.

Jakkolwiek instytucja z art. 788 k.p.c. nie jest instytucją konieczną dla ostatecznej realizacji praw wierzyciela egzekwującego, tym niemniej stanowi instrument niezwykle użyteczny z praktycznego punktu widzenia. Chodzi tu zarówno o szybkość i sprawność postępowania klauzulowego - termin jego trwania został przez ustawodawcę określony na 3 dni (art. 781<sup>1</sup> k.p.c.), wyraźne uproszczenie procedowania w porównaniu z postępowaniem rozpoznawczym, jak i stosunkowo niskie koszty postępowania klauzulowego.

Zasadniczą barierą dla zastosowania tej instytucji jest nałożony na wierzyciela wymóg wykazania okoliczności następstwa prawnego jedynie za pomocą dowodów kwalifikowanych - dokumentu urzędowego albo dokumentu prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym. Problem braku tego rodzaju dokumentów ujawnia się przede wszystkim w odniesieniu do umów cesji wierzytelności objętych tytułem egzekucyjnym. Zważywszy, że prawo materialne, nie wymaga dla umowy przelewu wierzytelności jakiegokolwiek formy szczególnej, poza wymogiem wynikającym z art. 511 k.c., w praktyce umowy tego typu zawierane są w zwykłej formie pisemnej. Taka forma umowy nie upoważnia nabywcy wierzytelności do uzyskania na swoją rzecz klauzuli wykonalności w trybie art. 788 k.p.c.

W literaturze przedmiotu, odwołując się w tym zakresie do rozwiązań przyjętych w prawie niemiecki, postuluje się wprowadzenie do postępowania toczącego się na podstawie art. 788 k.p.c. możliwości wysłuchania dłużnika albo innych osób w trybie przewidzianym w art. 760 § 2 k.p.c. (wysłuchanie osobiste albo złożenie wyjaśnień na piśmie na wezwanie sądu) w każdym przypadku, gdy wierzyciel nie jest w stanie w przepisanej formie wykazać dokonanych zmian podmiotowych<sup>85</sup>. Tak więc, jeżeli w toku wysłuchania aktualny dłużnik oświadczyłby, że następstwo prawne po jego stronie miało miejsce, sąd mógłby nadać klauzulę wykonalności przeciwko temu dłużnikowi bez konieczności przedstawiania przez wierzyciela dokumentu urzędowego lub dokumentu prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym. Orzeczenie sądu byłoby oparte na odpowiednim zastosowaniu - poprzez art. 13 § 2 k.p.c. - zasady wynikającej z art. 229 k.p.c. Natomiast w razie zajścia następstwa prawnego po stronie wierzyciela, oświadczenie wskazujące na dokonaną zmianę podmiotu uprawnionego powinno pochodzić od poprzednika prawnego obecnego wierzyciela. Oświadczenie złożone w tym przedmiocie jedynie przez dłużnika nie może być uznane za wystarczające. W tym przypadku podstawę prawną odebrania wyjaśnień od poprzedniego wierzyciela stanowi stosowany odpowiednio przepis art. 761 § 1 k.p.c.

---

<sup>85</sup> M. Muiliński, Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności ..., s. 198.

Warto zauważyć, że w podobnym kierunku odformalizowania postępowania klauzulowego zmierza, wprowadzone do kodeksu postępowania cywilnego w 2004 r., rozwiązanie zawarte w art. 789<sup>1</sup> k.p.c. Norma ta jednak, z uwagi na swój wyjątkowy charakter, bez koniecznej zmiany brzmienia art. 788 § 1 k.p.c., nie może obecnie znaleźć zastosowania do stanów faktycznych przewidzianych w tym przepisie.